

РОЗДУМИ ЩОДО ІСНУВАННЯ НАУКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Митрофанов І. І.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри галузевих наук

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ORCID ID: 0000-0002-1967-1985

У статті констатується, що натеper залишаються дискусійними проблеми ролі (призначення) кримінального права, структура кримінально-правових знань. І в цей час постають питання: чиї інтереси захищає кримінальне право, чи здатне воно забезпечити соціальну справедливість, зокрема й пропорційність відповідальності особи та держави за кримінально протиправні дії? Метою статті є осмислення проблем кримінально-правового знання про явища, які формують призначення кримінального права як справедливого регулятора суспільних відносин, спрямованого передусім на відновлення соціальної справедливості щодо потерпілого, підозрюваного (обвинуваченого), соціуму та держави, на пропорційність покарання особи та держави за кримінально протиправні діяння. Обговорюваними в науці є поняття «злочин» і «покарання». Унаслідок цього відбувається не прирощування знань, а збільшення його обсягу завдяки новим визначенням наявних кримінально-правових явищ. Констатується, що наука кримінального права не змогла пояснити необхідність концепту кримінального права, оскільки роль та назва цієї галузі нівельовані до рамкової термінології, яка натеper вміщує категорії злочину та покарання. Іноді навіть складається не безґрунтовна уява про те, що кримінальне право як самостійне та змістовне поняття не існує чи воно поки не з'явилося. Виник звичай надавати характеристику цього права як чогось похідного, що походить від основних і важливіших галузей права, кримінально-правовій чинності норм субсидіарного та допоміжного характеру. Учені не розглядають кримінальне право, наприклад, як право на необхідну оборону. Незважаючи на те, що право на необхідну оборону є найбільш важливим і найпершим має бути гарантоване людині, яка майже завжди залишається наодинці зі злочинцем, воно найменше презентовано в законі, розроблене на практиці та доступно суб'єктам кримінального права. Нині, наприклад, не вироблені чіткі правила необхідної оборони прав власника або свобод людини. Робиться висновок, що наука кримінального права має розвивати знання, що не лише розкриють змістове навантаження предмета цієї галузі права, а зорієнтує його на нові властивості визначення неправомірності діянь і їхніх наслідків, виключить можливість використання його засобів суб'єктами права один проти одного.

Ключові слова: наука кримінального права, злочин, покарання, предмет кримінально-правового регулювання, поняття кримінального права, роль кримінального права.

Постановка проблеми. Спроба напрацювати нині новий Кримінальний кодекс (далі – КК) України Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України (далі – Робоча група) оголила масштабність проблем у кримінально-правовій науці. Масштабність їх визначається браком, з одного боку, спільного знаменника науки кримінального права, що зумовлено тим, що структуру модернового кримінально-правового знання не відрізняє цілісність, а з іншого – розуміння того, якій соціальній цілісності має слугувати кримінальне право, яку цілісність його суб'єктам і інститутам варто законобудувати та законовідтворювати, за якої цілісності насамкінець кримінальне право може відігравати свою соціальну (не винятково державну) роль.

За такого підходу зіставлення галузевих знань та філософського досвіду уможливило розкриття не лише недосконалості складу і якості КК України, обмеженості його джерел. Таке протиставлення так само створює умови для відповіді на виявлений дефіцит розуміння та бачення вироблення універсальної моделі знань, за дотриманням якої кримінально-правове знання має формуватися для забезпечення власної цілісності та самодостатності, балансу відповідальності людини та держави за вчинені кримінальні делікти. Ідеться про структуру знання, яка вміщує низку взаємогенеруючих і самостійних елементів: онтологічної, аксіологічної, екзистенціональної та гносеологічної частин. Перша стосується знання про чинники, за яких кримінальне право залишається відповідним власному призначенню як засобу захисту життєво невід'ємних і необхідних благ особи, соціуму, держави та людства від насильства. Водночас має забезпечуватися баланс захисту інтересів особи, соціуму від кримінально протиправних посягань, зокрема і з боку держави,

а також держави від таких посягань із боку особи. Друга частина стосується знань про умови, за яких кримінальне право слугує засобом справедливості для людини та соціуму, зокрема й унеможливлення свавілля з боку держави, що перетворює його на відвертий легальний ресурс насилля та протидії конституційним правам і свободам осіб. Третя зосереджує знання про специфіку кримінального права, унікальність його в царині інших галузей права й інших соціальних регуляторів. Четверта частина акумулює знання про засоби та способи пізнання кримінального світу, істинності, вірогідності та повноти одержуваної про нього інформації. Отже, знання зможе відповідати критеріям ґрунтовності, достовірності й актуальності за умови, якщо будь-яке уявлення про кримінальний світ, що має включатися до системи кримінально-правових знань, буде перевірятися на предмет достатності та відповідності кожному з указаних елементів, рухатися через них як складний та різнорівневий алгоритм перевірки.

Питання визначення ролі кримінального права були предметом постійного вивчення. Так, фундаментальним категоріям кримінального права присвятили свої роботи такі вчені, як: П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, М.І. Блум, В.І. Борисов, Е.Т. Борисов, Я.М. Брайнін, Ф.Г. Бурчак, Л.Д. Гаухман, О.О. Дудоров, М.Д. Дурманов, Л.В. Іногамова-Хегай, Т.Е. Караєв, С.Г. Келіна, О.Ф. Ковітіді, О.І. Коробєєв, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, Л.В. Лобанова, В.П. Малков, Н.А. Мирошниченко, Д.М. Молчанов, В.О. Навроцький, Т.Ю. Орешкіна, М.І. Панов, Ю.А. Пономаренко, Ю.Є. Пудовочкін, А.В. Савченко, В.В. Скибицький, Є.Л. Стрельцов, А.А. Стрижевська, М.О. Стручков, А.О. Тилле, Ю.М. Ткачевський, Г.Т. Ткешеліадзе, І.М. Тяжкова, В.Я. Тацій, В.П. Тихий, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, О.В. Харитоновна, С.Д. Шапченко, В.Г. Шуміхін, О.М. Яковлев, П.С. Яні. Водночас і натеper залишаються дискусійними проблеми ролі (призначення) кримінального права, структури кримінально-правових знань. І в цей час виникають питання: чиї інтереси захищає кримінальне право, чи здатне воно забезпечити соціальну справедливість, зокрема і пропорційність відповідальності особи та держави за кримінально протиправні діяння? Невирішеною залишається «базовість» основних понять злочину та покарання, про що свідчить робота над проектом КК України, яка проводиться в цей час Робочою групою, оскільки із трьох Книг Загальної частини проекту дві присвячуються відповідно злочину та покаранню.

Мета статті полягає в осмисленні проблем кримінально-правового знання про явища, які формують призначення кримінального права як справедливого регулятора суспільних відносин, спрямованого насамперед на відновлення соціальної справедливості щодо потерпілого, підозрюваного (обвинуваченого), соціуму та держави, на пропорційність покарання особи та держави за кримінально протиправні діяння.

Виклад основного матеріалу. Обговорюваними в науці є поняття «злочин» і «покарання» [1–3]. У кримінально-правовій літературі про це не згадується. Уважається, що дискусія із цих питань не розгортається із цілком зрозумілих чинників – через головний статус цих понять, без чого немислимі сфера компетентностей правника-криміналіста та предмет пізнання. Можна, звичайно, наполягати на зберігаючій насущності порушеної проблематики через віднесення питань злочину та покарання до споконвічних дилем кримінально-правового буття. Це має практичне та теоретичне підґрунтя. Незважаючи на безліч дефініцій, загально визнаного поняття злочину, а отже, і покарання сьогодні немає. Науковці здебільшого застосовують таке обґрунтування як напрацьований прийом, через який вони намагаються швидко оминати стадію аргументації актуальності власних наукових праць та вийти на етап авторських пропозицій із вирішення проблем.

За таких підходів у кримінально-правовій теорії, зрозуміло, кардинально не змінюється нічого. Її фундаментальні поняття фактично залишаються непорушними. Кримінально-правове знання накопичується шляхом збільшення кількості визначень наявних вже категорій (наприклад, існує понад 100 визначень кримінальної відповідальності, що не наближають нас до її розуміння). Причому якісної перспективи науки не здійснюється, оскільки розвідування та винаходу основного у злочині та покаранні не відбувається. Усе це підтверджує правильність того, що у кримінально-правовій та пов'язаних із нею науках немає більш вивчених, тобто найчастіше згадуваних, понять, ніж поняття злочину та покарання.

Переконливішими свідченнями нагальності теми є ґносеологічні ознаки. Ідеться про наукові методи, що застосовуються у вивченні понять злочину та покарання. Вони вже перетворилися на звички, з їхніми незмінними логічними прийомами та на цей час гальмують будь-якого дослідника кримінально-правових явищ засобами пізнання, що впливають лише з них. Процедура дослідження цих явищ перетворилася на механізований алгоритм. Причому шаблони сприйняття цих понять довгий період не піддаються критиці. Інакше кажучи, вони не змінювалися та не трансформувалися з моменту появи їх у науці.

Урешті-решт, прихована сила традицій, що набули поширення у кримінально-правовій науці, відіграла свою роль. Одна з таких традицій свідчить про те, що злочин і покарання розглядаються як фундаментальні явища кримінального права. На думку більшості вчених, усе це право складається

та вичерпується в указаних феноменах. Інша традиція полягає в тому, що кожний дослідницький «похід» на кримінальне право вони зазвичай починають із позначення, виокремлення та вивчення злочину та покарання. Ці поняття їм уявляються вихідними початками та кінцевою метою опису та вивчення кримінально-правової дійсності [4, с. 266–280].

Це призвело до того, що вчені зазначають, що предмет кримінального права визначні мислителі минулого окреслювали надзвичайно коротко і емно – це злочин і покарання. Предметом кримінального права є: 1) злочин; 2) покарання; 3) заходи, альтернативні покаранню; 4) підстави й умови звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання за злочин; 5) обставини, які виключають злочинність діяння, що має окремі ознаки злочину. Предметом кримінального права як галузі права є норми, які регламентують суспільні відносини, що складаються у зв'язку з існуванням указаних вище феноменів [5, с. 13–26]. В.Я. Тацій зазначає, що предметом кримінального права є відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням кримінально караного діяння та призначенням за нього певних покарань [6, с. 5]. В.І. Антиповим так само визнається, що предметом кримінального права є відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням злочину [7, с. 5]. Окремі автори, відносячи до предмета кримінального права суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням кримінально караного делікту, вказують на їх перелік [8, с. 32–33]. О.В. Наден предмет кримінально-правового регулювання визначається як кримінально-правові відносини, що виникають з моменту вчинення кримінально протиправного діяння й існують у часі до реалізації кримінальної відповідальності за нього, якщо тільки державою за певних умов (звільнення від неї (відповідальності)) ці відносини раніше не припиняться [9, с. 29].

Оксфордський довідник із юриспруденції та філософії права [10] пов'язує питання філософії кримінального права як цілком асоційовані із правом покарання, з теорією й історією його становлення. Граничні підстави вказаного права зведені до трьох концепцій покарання, у яких воно розглядається з погляду ретрибутивізму, консеквенціалізму та небезпеки. У довіднику приділяється увага причинам покарання, обговорюються питання кримінальної відповідальності за бездіяльність й обґрунтовується потреба в побудові загальної нормативної теорії кримінального права [11].

У Стенфордській енциклопедії з філософії стверджується, що в поглядах на кримінальне право можна враховувати різні теорії (правничого позитивізму, природного права, економічного аналізу права й інших критичних правничих досліджень), кожна з яких претендує на розуміння та трактування кримінального права, виходячи з усієї його єдності. Причому філософські теорії кримінального права (аналітичні або нормативні) не можуть існувати ізольовано від інших сфер філософії. Вони мають ґрунтуватися на положеннях політичної та моральної філософії, філософії дії та свідомості. Насамкінець, вихідною тезою є думка, відповідно до якої «кримінальне право має справу зі злочинном як із певним видом поведінки, яка кваліфікується законом як неправильна. Злочин є вираженням і зосередженням тієї особливості, що відрізняє кримінальне право від інших галузей права». Е. Дафф уточнює поняття «злочин», асоціює його з образою, гріхом, зокрема й з аморальною, протиправною, небезпечною, шкідливою, порочною та жорстокою поведінкою, відмежовує від неправничих явищ, головним чином від цивільних правопорушень [12].

Л. Юнггає поділила світ філософії кримінального права на дві ключові групи: привселюдно й індивідуалістично орієнтовані теорії. Такий поділ, за визнанням автора, децю штучний і умовний. Обидва підходи можуть співіснувати та здебільшого перетинатися в межах однієї наукової роботи. Водночас вони найточніше виокремлюють відмінності концепцій і суттєво уможливають осмислення аналізованої галузі [13, с. 571–622]. Кожний із підходів базується на феномені покарання. На думку Л. Юнггає, привселюдно орієнтовані теорії найбільш очевидні та прості у своїй структурі. В основному зосереджуються на межах державної влади, що встановлює покарання. На них заснована більша частина наукових праць, у яких кримінальне право розглядається як функція держави, а правопорушник – об'єкт покарання.

Індивідуалістичні теорії вивчають питання невинуватості та винуватості, справедливості та домірності призначуваного відповідальній особі покарання. У розгляді кримінального права вони здебільшого виходять із його призначення. Водночас єдиною функцією кримінального права є покарання тих, хто заслуговує на те, щоб страждати через своє винне правопорушення [14, с. 147–198]. Отже, через право: 1) досягається зменшення шкоди, що завдається якоюсь особою, шляхом системи заборон і покарання; 2) задовольняється почуття образи потерпілого та забезпечується захист соціуму від ворожнечі, помсти та самозасудження [15, с. 1–50].

Філософія кримінального права останнім часом значно розширилася, зріс обсяг літератури, що нині виходить далеко за межі традиційних філософських проблем, які стосуються покарання. У накопиченні ж нових знань не відбулося нічого істотного чи принципово нового. Водночас дослідження переорієнтувалися з покарання на злочин. Значна частина наукових праць, що з'являються, присвячена Загальній частині кримінального права та стосується питань, які більшою або меншою мірою можна застосовувати до всіх злочинів. Не менш важлива увага в роботах приділяється конкретним правопорушенням (шантаж, зґвалтування, примус до проституції, злочини на ґрунті ненависті) [10].

Усе це пов'язано з тим, що всі наукові та практичні погляди на кримінальне право обертаються навколо злочину та покарання як значенневоютворювальних категорій. Залежно від їхньої природи кримінальному праву дається відповідна рольова інтерпретація, визначаються його функціональне призначення та місце в системі суспільних відносин. Значення вказаних категорій, їхній зміст і значення потенція вченими абсолютизуються. Вони вказують, що феномени злочину та покарання є фундаментом, на якому збудована вся конструкція кримінального права. Через них юристи підходять до вивчення кримінального права та через них зазвичай його аналізують. Цим пояснюється актуалізація присвячених злочину та покаранню проблем.

Водночас абсолютизувати ці категорії не варто з таких причин:

1) незважаючи на історичний аспект, кримінальне право не цікавлять питання способів учинення злочинів, або їм не надається великого значення (наприклад, закон індиферентний до того, яким чином потерпіла особа буде позбавлена життя. Так, у КК ідеться про позбавлення життя в абстрактній формі, тобто не має істотного значення, чи буде потерпілий заморожений, зарізаний, задушений, заколотий, отруєний чи умисно відключений від апарата штучної вентиляції легенів у разі захворювання на коронавірусну хворобу COVID-19);

2) наукові праці вчених-криміналістів свідчать про те, що здебільшого визначається змістове навантаження понять злочину та покарання через прийнятий на озброєння концепт права, а не за допомогою розкриття й аналізу їхньої онтологічної сутності. Вони в поодиноких випадках пізнають сутність злочину, а найчастіше привносять в його природу сторонні елементи (девіантна, ненормальна поведінка тощо), через них намагаються визначити явище. Так, під час визначення екологічних злочинів учені виходять з економічного погляду на природні об'єкти. Економічний дискурс забезпечує уявлення про довкілля як про економічні відносини, учасники яких привласнюють і розподіляють природні об'єкти чи завдають їм економічної шкоди. Такий підхід нівелює розуміння довкілля як самостійного об'єкта охорони КК;

3) кримінальне право – це передусім його суб'єкти – особи, соціум, держава та людство, а також ті цінності, які їх поєднують у цьому праві й утворюють тим самим саме право. Кожного з них кримінальне право захищає не лише в міжособистісному плані (потерпілу особу від убивці чи злодія) та в найповнішому – міжсуб'єктному аспекті (індивідуума від держави, а державу від особи). Кримінальне право, своєю чергою, має забезпечити цілісність соціуму, захищати його від деструктивного домінування над ним або особи, або держави;

4) сфера кримінального права створюється екзистенціональною галуззю крайнощів людського буття, тому винятковий характер повинні мати екстраординарні способи впливу адресатів цього права один на одного, а також цієї галузі права на своїх адресатів і, як результат, обмежена система ситуацій застосування до них кримінально-правових засобів впливу.

Кримінально-правова політика спрямована не лише на забезпечення реалізації негативної (ретроспективної) відповідальності, а й на формування в суспільній свідомості перспективної (позитивної) відповідальності, що визнається усвідомленням особою відповідальності перед соціумом, переконливості в потрібності суворого додержання законів, неприпустимості вчинення кримінальних правопорушень і реалізації поведінки, що заснована на цій настанові. Установлюючи коло кримінально караних діянь, кримінально-правова політика впливає на свідомість населення, усвідомлення громадянами обов'язку перед суспільством не вчиняти кримінально протиправні діяння, виховує негативне ставлення в нього до кримінального правопорушення як соціального явища, а також до особи, яка його вчинила. Кримінально-правова політика визначає види заохочення кримінально значущої поведінки (крайня необхідність, необхідна оборона, виконання наказу тощо). На неприпустимість учинення кримінальних правопорушень спрямовані й ті нормативи Особливої частини КК України, що встановлюють покарання за кримінально протиправну бездіяльність [16, с. 67–68]. В.К. Гришук указує на те, що предмет кримінального права становлять регулятивні й охоронні кримінально-правові відносини, що забезпечують реалізацію прав і законних інтересів людини, держави та соціуму, змістом яких є взаємодіючі права й обов'язки суб'єктів зазначених відносин [17, с. 24]. А.В. Наумов вважає, що кримінальне право регулює суспільні відносини, пов'язані з учиненням злочину, з утриманням від його вчинення, із завданням шкоди під час захисту від небезпечних посягань в умовах необхідної оборони, крайньої необхідності, а також за наявності інших обставин, що елімінують кримінальну протиправність діяння [18, с. 12–15].

Є.Л. Стрельцов визнає, що основною соціальною функцією кримінального права є кримінально-правове регулювання. До спеціальних функцій кримінального права він відносить охорону суспільних відносин від кримінально-протиправних посягань. У наданні в одних випадках громадянам права на здійснення суспільно корисних діянь й утриманні громадян від учинення суспільно небезпечних діянь, в інших – простежується виховна функція кримінального права. Із ч. 2 ст. 2 КК України випливає, що не лише регулювання й охорона суспільних відносин є завданнями кримінального права. Сюди належить і запобігання кримінальним правопорушенням (загальна та спеціальна

превенція) [19, с. 5–7]. Водночас запобіжна функція виконується безпосередньо через правові відносини [20, с. 131–139]. Функція норм будь-якої галузі права виконується суто регулюванням суспільних відносин, тобто тільки шляхом встановлення прав і обов'язків учасників цих суспільних відносин. У цьому полягає якісна особливість права як регулятора суспільних відносин. До того ж правове регулювання поза правовими відносинами відсутнє. Нормативно-організаційно впливають на регульовані суспільні відносини всі норми КК, а також усі інші юридичні засоби, що утворюють механізм кримінально-правового регулювання. Тобто під час аналізу предмета правового регулювання з'ясовуються суспільні відносини, що регулюються кримінальним правом [21, с. 64–65].

Висновки. Отже, наука кримінального права не змогла пояснити необхідність концепту кримінального права, оскільки роль та назва цієї галузі нівельовані до рамкової термінології, яка натеper вміщує ємніші категорії злочину та покарання. Іноді навіть складається не безґрунтовне уявлення про те, що кримінальне право як самостійне та змістовне поняття не існує чи воно поки не з'явилося. Виник звичай надавати характеристику цього права як чогось похідного, що походить від основних і важливіших галузей права, кримінально-правовій чинності норм субсидіарного та допоміжного характеру.

Отже, загальнопоширена думка, згідно з якою кримінальне право захищає від заборонених дій, що посягають на найважливіші інтереси соціуму, й уповноважує уряд накладати на винних найсерйозніші санкції. Причому більшість уявлень про кримінально-правові феномени обмежуються наявними визначеннями. Тобто вчені не розглядають кримінальне право, наприклад, як право на необхідну оборону, що у складі цього права цілком закономірно може претендувати на суттєвий статус виразника його квінтесенції. Незважаючи на те, що право на необхідну оборону є найбільш важливим і найпершим має бути гарантоване людині, яка майже завжди залишається наодинці зі злочинцем, воно найменше презентовано в законі, розроблене на практиці та доступно суб'єктам кримінального права. Нині, наприклад, не вироблені чіткі правила необхідної оборони прав власника або свобод людини. Чи кримінальне право не досліджується з погляду своїх суб'єктів – особи, соціуму, держави та людства, їхніх взаємин у кримінально-правовій сфері, рівноваги інтересів і тих цінностей, які поєднують цих суб'єктів у цій сфері. Здебільшого проблема суб'єктів ототожнюється із проблемою суб'єктів або злочину, або покарання, що зводить до її невисокого та відпрацьованого рівня.

Ідеться не про життя як цінність, що захищається кримінальним правом, а як об'єкт злочину. Не про суб'єктів права, а зазвичай про суб'єктів злочину. Основою власності, наприклад, є уявлення не членів соціуму, а суб'єктів майнових злочинів, різниця між якими полягає в тому, що перші вказане право створюють, а на інших воно поширюється. Вони йому підкорені, ним керуються. Сутність вказаних суб'єктів принципово різниться. Для перших власність завжди об'єкт творчості, для інших – об'єкт посягання.

З огляду на кризові ситуації, критичні обставини, моменти найглибшого потрясіння особи, соціуму, держави та людства роль кримінального права розкривається через протиставлення таким трансформаціям охоронюваних благ, за якими псується їхня сутність та призначення, настає розрив у природному порядку змісту людської природи. Передчасність, неприродність та безмірність слугують кримінальному праву властивостями, що характеризують поведінку винного та наслідки вчинених ним діянь. Вони виконують задану функцію та визначають підстави, сферу і межі дії кримінального права. Наприклад, у разі охорони права на життя кримінальне право захищає людину від настання неприродної та передчасної смерті. Інакше кажучи, наука кримінального права має розвивати знання, що не лише розкриють змістове навантаження предмета цієї галузі права, а зорієнтують його на нові властивості визначення неправомірності діянь і їхніх наслідків, унеможливлять використання його засобів суб'єктами права один проти одного.

Mytrofanov I. Reflections on the existence of the science of criminal law

The article states that today the issues of the role (purpose) of criminal law, the structure of criminal law knowledge remain debatable. And at this time, questions arise: whose interests are protected by criminal law, is it able to ensure social justice, including the proportionality of the responsibility of the individual and the state for criminally illegal actions? The purpose of the article is to comprehend the problems of criminal law knowledge about the phenomena that shape the purpose of criminal law as a fair regulator of public relations, aimed primarily at restoring social justice for the victim, suspect (accused), society and the state, the proportionality of punishment and states for criminally illegal acts. The concepts of “crime” and “punishment” are discussed in science. As a result, there is no increase in knowledge, but an increase in its volume due to new definitions of existing criminal law phenomena. It is stated that the science of criminal law has not been able to explain the need for the concept of criminal law, as the role and name of this area is leveled to the framework terminology, which currently contains the categories of crime and punishment. Sometimes it is not even unreasonable to think that criminal law as an independent and meaningful concept does not exist

or has not yet appeared. There was a custom to characterize this right as something derived from the main and most important branches of law, the criminal law of the rules of subsidiary and ancillary nature. Scholars do not consider criminal law, for example, as the right to self-defense. Although the right to self-defense is paramount and must first be guaranteed to a person who is almost always left alone with the offender, it is the least represented in law, developed in practice and available to criminal law subjects. Today, for example, there are no clear rules for the necessary protection of property rights or human freedoms. It is concluded that the science of criminal law should develop knowledge that will reveal not only the content of the subject of this branch of law, but will focus it on new properties to determine the illegality of acts and their consequences, exclude the possibility of using its means by legal entities against each other.

Key words: science of criminal law, crime, punishment, subject of criminal law regulation, concept of criminal law, role of criminal law.

Література:

1. Мельничук Н.Ю. Поняття «злочин» та «покарання» у трактуванні Чезаре Беккарія в контексті ідей Просвітництва. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2008. Вип. 3. С. 371–379.
2. Панов М.І. Чезаре Беккарія і його славнозвісний трактат «Про злочини та покарання» (до 250-річчя опублікування). 2014. № 9. С. 226–244.
3. Про злочини та покарання: еволюція кримінально-правової доктрини : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 250-річчю трактату Чезаре Беккарія, м. Одеса, 13 червня 2014 р. Одеса : Юрид. л-ра, 2014. 380 с.
4. Бочкарёв С.А. Теоретико-методологическое исследование уголовного права как системы научного знания : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01 ; 12.00.08. Москва, 2020, 539 с.
5. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. Київ : Юрінком-Інтер, 2013. 712 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ ; Харків : Юрінком-Інтер – Право, 2002. 416 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В.А. Клименка, М.І. Мельника. 4-те вид., переб. та допов. Київ : Атіка, 2008. 376 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина : практикум : навчальний посібник / за заг. ред. В.К. Матвійчука. Київ : КНТ, 2006. 432 с.
9. Наден О.В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія. Харків : Право, 2012. 272 с.
10. Deigh J., Dolinko D. *The Oxford Handbook of Philosophy of Criminal Law*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 544 p.
11. Coleman J.L., Himma K.E., Shapiro S.J. *The Philosophy of Criminal Law. The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*. 2004. Jan. URL: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199270972.001.0001/oxfordhb-9780199270972> (дата звернення: 07.02.2021).
12. Duff A. *Theories of Criminal Law. The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2013 Edition)* / Edward N. Zalta (ed.). URL : <https://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/legal-punishment/> (дата звернення: 07.02.2021).
13. Youngjae Lee *Recidivism as Omission: A Relational Account. Texas Law Review*. 2009. № 87. P. 571–622.
14. Moore M.S., Hurd H. Punishing the Awkward, the Stupid, the Weak, and the Selfish: The Culpability of Negligence. *Criminal Law and Philosophy*. 2011. № 5. P. 147–198.
15. Gardner J. What is Tort Law For? Part 1. The Place of Corrective Justice. *Law and Philosophy*. 2011. № 30. P. 1–50.
16. Правова доктрина України : у 5-ти т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. Харків : Право, 2013. Т. 5. 1240 с.
17. Грищук В.К. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 568 с.
18. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций : в 2-х т. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрид. лит., 2004. Т. 1. 496 с.
19. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / відп. ред. Є.Л. Стрельцов. 4-те вид. Харків : Одиссей, 2009. 312 с.
20. Митрофанов І.І. Запобіжна функція кримінального права та кримінально-правові відносини: який між ними зв'язок? *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 4. С. 131–139.
21. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. 208 с.